

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

А.БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік университеті

ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ӘКІМДІГІ МӘДЕНИЕТ БАСҚАРМАСЫНЫҢ "ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСТЫҚ
МЕМОРИАЛДЫҚ МҰРАЖАЙЫ" КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ

КОММУНАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ "КОСТАНАЙСКИЙ ОБЛАСТНОЙ МЕМОРИАЛЬНЫЙ
МУЗЕЙ ИБРАЯ АЛТЫНСАРИНА" УПРАВЛЕНИЯ КУЛЬТУРЫ АКИМАТА КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ИННОВАЦИЯ, БІЛІМ, ТӘЖІРИБЕ-БІЛІМ
БЕРУ ЖОЛЫНЫҢ ВЕКТОРЛАРЫ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

II КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ

«ИННОВАЦИИ, ЗНАНИЯ,
ОПЫТ – ВЕКТОРЫ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТРЕКОВ»

II КНИГА

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Қуанышбаев Сеитбек Бекенович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы-Ректоры, география ғылымдарының докторы, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының мүшесі;

Жарлыгасов Женис Бахытбекович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Зерттеулер, инновация және цифрландыру жөніндегі проректоры, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор;

Скударева Галина Николаевна, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Мәскеу облысындағы МОУ «Мемлекеттік гуманитарлық-технологиялық университеті» ректорының м.а.; Ресей Федерациясының жалпы білім беру ісінің құрметті қызметкері, Ресей;

Бережнова Елена Викторовна, педагогика ғылымдарының докторы, профессор Мәскеу халықаралық мемлекеттік қатынастар институты, Ресей;

Ибраева Айман Елемановна, «Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы» ММ жетекшісі;

Онищенко Елена Анатольевна, «Педагогикалық шеберлік орталығы» жекеменшік мекемесінің Қостанай қаласындағы филиалының директоры;

Демисенова Шнар Сапаровна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының меңгерушісі;

Утегенова Бибикуль Мазановна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының профессоры;

Смаглий Татьяна Ивановна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің, педагогика ғылымдарының кандидаты; педагогика және психология кафедрасының қауым.профессоры;

Жетписбаева Айсылу Айратовна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Ы.Алтынсарин атындағы әдістемелік кабинетінің меңгерушісі.

«Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары»: 2023 жылдың 17 ақпандағы Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. II Кітап. – Қостанай: А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023. – 1231 б. = «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков»: Материалы международной научно-практической конференции, 17 февраля 2023 года. II Книга. – Костанай: Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023. – 1231 с.

ISBN 978-601-356-244-5

Жинаққа «Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары» атты Алтынсарин оқулары халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары енгізілген.

Талқыланатын мәселелердің алуан түрлілігі мен кеңдігі мақала авторларына заманауи білім беруді жаңғырту мен дамытудың, осы үдерісте қазақ ағартушыларының педагогикалық мұрасын пайдаланудың жолдарын, мұғалімдерді даярлаудың тиімді технологиялары мен форматтарын әзірлеу мен енгізу мәселелерін, ақпараттық қоғамдағы білім беру кеңістігінің ерекшеліктерін айқындауға, сондай-ақ педагогтердің инновациялық қызметінің тәжірибесін жинақтауға, педагогикалық үдеріс субъектілерін психологиялық-педагогикалық қолдауға мүмкіндік берді.

Бұл жинақтың материалдары ғалымдарға, жоғары оқу орындары мен колледж оқытушыларына, мектеп мұғалімдері мен мектепке дейінгі тәрбиешілерге, педагог-психологтарға, магистранттар мен студенттерге қызықты болуы мүмкін.

В сборнике содержатся материалы Международной научно-практической конференции Алтынсаринские чтения «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков». Многообразие и широта обсуждаемых проблем позволили авторам статей определить векторы модернизации и развития современного образования, использования в данном процессе педагогического наследия казахских просветителей, вопросов разработки и внедрения эффективных технологий и форматов подготовки учителей, специфики образовательного пространства в информационном обществе, а также обобщения опыта инновационной деятельности педагогов, психолого-педагогической поддержки субъектов педагогического процесса.

Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям вузов и колледжей, учителям школ и воспитателям дошкольных учреждений, педагогам-психологам, магистрантам и студентам.

ISBN 978-601-356-244-5

УДК 37.02
ББК 74.00

важных личностных качеств, более качественно усвоению химического материала. Критическое мышление при обучении химии позволяет улучшить у обучающихся качество химических знаний и повысить уровень их учебной мотивации. Использование приёмов технологии критического мышления на уроках химии способствует развитию информационной компетентности.

Список литературы:

1. Reading and Writing for Critical Thinking (RWCT), Kazakhstan. URL: <https://uil.unesco.org/casestudy/effective-practices-database-litbase-0/reading-and-writing-critical-thinking-rwct> (accessed: 21.01.2023).
2. Карагозина М.И. По страничкам «исследование в действии»// Білімдегі жаңалықтар. №2 (46)-2014 С.68-76
3. Кусаинов Д.У. Некоторые вопросы совершенствования критического мышления преподавателя современной высшей школы//С. 236-241
4. Философия и методы RWCT в действии/под редакцией С.Мирсеитовой. –Казахстанская Ассоциация по Чтению. Серия «Школа профессионального развития». -Алматы: ИздатМаркет, 2004. -264 с.
5. Оспанова Н.Т. Растим исследователя// Журнал «Русский язык и литература в казахской школе». -2008. -№4. - С. 12-13.
6. Ташетов А.А. Научно-педагогические основы использования медиаресурсов в развитии критического мышления будущих педагогов-психологов /Автореферат на соискание степени доктора философии. Астана 2017 г. 25 с.
7. Аскарова С.А., Курманбекова Д.Д. Развитие критического мышления учащихся путем применения инновационных технологий. Вестник Казахского национального женского педагогического университета. 2018;(2):53-58.
8. Источник: <https://rosuchebnik.ru/material/kriticheskoe-myshlenie-na-uroke-khimii/>

ӘОЖ 373.3:37.011.31-051:159.942

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК ТҰҒЫР ТҰРҒЫСЫНАН ҚАРАСТЫРУ

Амзеева Гульнара Асетовна
докторант
gulnaramzeeva@mail.ru
Майгельдиева Шарбан Мусабековна
пед. ғыл. докт., профессор
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті
Қызылорда қ., Қазақстан
sharban56@mail.ru

Аңдатпа

Өзектілігі және мақсаты: Мақалада қарастырылып отырған мәселе болашақ бастауыш сынып мұғалімдеріне бағытталған, болашақ мамандар өзінің кәсіби құзыреттіліктерін оқыту үдерісінде қалыптастыруы қажет. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлауда эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастыру мәселесін ғылыми тұрғыда зерттеу қажеттілігі туындауда. Бұл мақалада болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастыру мәселесі құзыреттілік тұғыр тұрғысынан қарастырылады. Эмоционалдық тұрақтылық және оны құзыреттілік тұғыр тұрғысынан қарастыру бойынша зерттеу жүргізген ғалымдардың ой-пікірлері, көзқарастары бойынша тұжырымдар жасалған. Сонымен қатар болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастыруға ықпал ететін факторлар қарастырылған.

Түйін сөздер: эмоционалдық тұрақтылық, құзыреттілік, құзырет, құзыреттілік тұғыр, болашақ бастауыш сынып мұғалімдері.

Аннотация

Актуальность и цель: Рассматриваемая в статье проблема адресована будущим учителям начальных классов, будущим специалистам необходимо формировать свои профессиональные компетенции в процессе обучения. Возникает необходимость научного изучения проблемы формирования эмоциональной устойчивости в профессиональной подготовке будущих учителей начальных классов. В данной статье рассматривается вопрос эмоциональной

устойчивости будущих учителей начальных классов с точки зрения компетентности. Выводы сделаны на основе мнений и взглядов ученых, проводивших исследования эмоциональной устойчивости и ее рассмотрение с точки зрения компетентности. Также, рассмотрены факторы, способствующие формированию эмоциональной устойчивости будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: эмоциональная устойчивость, компетентность, компетенция, компетентностный подход, будущие учителя начальных классов.

Abstract

Relevance Goal: The problem considered in the article is addressed to future primary school teachers, future specialists need to form their professional competencies in the learning process. There is a need for a scientific study of the problem of the formation of emotional stability in the professional training of future primary school teachers. This article discusses the issue of emotional stability of future primary school teachers in terms of competence. The conclusions are made on the basis of the opinions and views of scientists who have conducted research on emotional stability and its consideration from the point of view of competence. Also, the factors contributing to the formation of emotional stability of future primary school teachers are considered.

Key words: emotional stability, competence, competency, competence approach, future primary school teachers.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім алу кезінде студент оқытудың бес нәтижесін көрсетуі тиіс: оқып жатқан саласындағы білім және түсінік; кәсіби деңгейде қолдану, дәлелдерді қалыптастыру және проблемаларды шешу; ақпаратты жинау мен түсіндіруді жүзеге асыру; ақпаратты, идеяларды, шешімдерді хабарлау; оқуды өз бетінше жалғастыру дағдысы екендігін мәлімдейді [1].

Мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаевтың «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» – атты Қазақстан халқына жолдауында «Ұлттың жаңа болмысының – біріншіден, ХХІ ғасырдың ұрпағы терең білімді болғаны жөн, екіншіден, жас буынды ерінбей еңбек етуге бейімдеу қажет, үшіншіден, кез келген істі кәсіби дағды арқылы жүзеге асырған дұрыс», – деп атап көрсетті. Білім берудің мазмұнын жетілдіре отырып, үздіксіз білім беру арқылы оларды кәсіби тұрғыдан жан-жақты жетілдіру мәселесі бүгінде мемлекет тарапынан қолға алынып, болашақта атқарылатын істер жоспарына енгізіліп отыр [2].

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби дайындығының сапасын арттыру педагогикалық жоғары оқу орындарының алдында тұрған басты міндет болып табылады. Алайда психологиялық-педагогикалық зерттеулерді талдау (Н.А. Аминов, Л.И. Вассерман, Е.П.Крупник, Н.В. Кузьмина, Т.В. Максимова, А.К. Маркова, Ю.М. Митина, А.Б. Орлов, В.А.Сластенин және т.б.) қазіргі заманауи мектептердің талаптарына болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің толық деңгейде сәйкес келмеуіне педагогикалық жоғары оқу орындары алаңдаушылық білдіруде.

Қазіргі бастауыш сынып мұғалімдерінен эмоционалдық тұрақтылықты, тепе-теңдікті, үлкен төзімділікті талап етеді. Өз тәрбиеленушілеріне деген жоғары сүйіспеншілік сезімі өзін-өзі бақылаудың жеткілікті жоғары деңгейімен, өз эмоцияларын басқару қабілетімен үйлесуі керек.

Қазіргі оқу-тәрбие үдерісі бастауыш сынып мұғалімінің жеке тұлғасына, оқушылармен тиімді қарым-қатынас жасау үшін қажет қасиеттерге үлкен талаптар қояды. Бастауыш сынып мұғалімінің бойында қалыптасуы тиіс көптеген қасиеттердің ішінде ең маңыздыларының бірі ретінде эмоционалдық тұрақтылықты ерекше атап өту қажет.

Әсіресе, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастыру мәселесі аз зерттелген. Жоғары оқу орындарында даярлаудың қалыптасқан тәжірибесін талдау болашақ бастауыш сынып мұғалімінің табысты өзін-өзі жүзеге асыруы үшін эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастырудың біртұтас жүйесінің бүгінгі күнге дейін жоқтығын көрсетеді. Жоғары оқу орындарында эмоционалдық тұрақтылықты қалыптастыру мәселесінің теориясы мен тәжірибесінің жеткіліксіз дамуы оның педагогикалық жоғары оқу орны студенттерін кәсіби-педагогикалық даярлау үдерісіндегі рөлін жете бағаламаумен, жеке тұлға мен белсенділікке қойылатын талаптардың өзгеруімен түсіндіріледі.

Бүгінгі таңда қазіргі заманғы бастауыш сынып мұғалімдерінің көпшілігінде олардың кәсіби іс-әрекетінде психикалық функциялар тұрақтылығы мен жұмыс қабілеттілігінің төмендеуімен көрінетін эмоционалдық шиеленіс жағдайы болады. Сонымен қатар жиі қайталанатын қолайсыз эмоционалдық күйлер бастауыш сынып мұғалімінің жеке тұлғалық жағымсыз қасиеттерінің (тітіркену, қобалжу, пессимизм және т.б.) шоғырлануына әкеліп соғады, бұл педагогикалық іс-әрекеттің тиімділігіне және денсаулығына теріс әсер етеді, әртүрлі психосоматикалық ауруларды тудырады.

Эмоционалдық тұрақтылықты қалыптастыру болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби дайындығының маңызды аспектілерінің бірі болып табылады. Эмоционалдық тұрақтылық белсенді, тиімді болуға, ата-аналармен және әріптестермен тиімді қарым-қатынаста болуға, жұмысқа қанағаттануға және ерте кәсіби шаршаудан аулақ болуға көмектеседі. Болашақ бастауыш сынып мұғалімі педагогикалық қызметтің әртүрлі стресс факторларына сәтті төтеп бере алуы керек. Демек, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастыру олардың болашақ мамандығына кәсіби-педагогикалық дайындығының құрамдас бөлігі болып табылады.

Кәсіби даярлауда қолданылатын әдістердің кешенді жүйесін мақсатты түрде қолдану болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастыруға ықпал етеді.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби деңгейін арттыру, эмоционалдық тұрақсыздықтың алдын алуды және оны барынша азайтуды қамтуы керек. Осыған байланысты кәсіби іс-әрекеттің әртүрлі стрестік факторларына эмоционалдық тұрақтылық болашақ бастауыш сынып мұғалімі тұлғасының кәсіби маңызды сапасы ретінде қарастырылады. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлауда осы сапаны қалыптастырып, дамытуға баса назар аудару қажет.

Философия ғылымында эмоция (француз сөзі emotion – толқу, латын тілінен аударғанда emoveo – сілкіну, қозу деген мағынаны білдіреді) – айқын субъективті бояуы бар және сезімталдық пен тәжірибенің барлық түрлерін қамтитын сыртқы және ішкі тітіркендіргіштердің әсеріне адамдар мен жануарлардың реакциялары деп көрсетеді [3].

Психологияда эмоционалдық тұрақтылық деп – адамның эмоционалдық жағдайларға функционалды қарсылығын көрсететін қасиетін айтады [4].

Педагогика ғылымында эмоционалдық тұрақтылық деп – жеке адамның эмоционалдық жағдайда өзін-өзі реттеу және өзін-өзі бақылау көмегімен өз іс-әрекетінің белгілі бір бағытын сақтау мүмкіндігін қамтамасыз ету және сол арқылы кәсіби табысқа жету қабілеті деп қарастырады [5].

Л.М.Митина бойынша, эмоционалдық тұрақтылық мұғалімнің кәсіби маңызды сапасы болып табылады, оның қалыптасуы педагогикалық қызметтің тиімділігін қамтамасыз етеді деп атап көрсеткен. Ал Н.Д.Левитов «Фрустрацияға төзімділік» деп – психологиялық бейімделуді жоғалтпай, өмірге, оның ішінде кәсіби қиындықтарға төтеп беру қабілеті ретінде қарастырған.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімінің эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастырудың нәтижелі болуы бірқатар факторларға байланысты, олардың ішінде мыналарды атап өткен жөн: субъективті және рефлексиялық тәжірибе факторы (О.С.Газман, И.С.Якиманская), құндылық тәжірибесі (Е.В.Бондаревская), операциялық тәжірибесі (С.Т.Шацкий), ынтымақтастық тәжірибесі (А.В.Мудрик).

О.Е.Лебедевтің пікірінше, «Құзыреттілік тұғыр – бұл білім беру мақсаттарын анықтаудың, білім беру мазмұнын таңдаудың, білім беру процесін ұйымдастырудың және білім беру нәтижелерін бағалаудың жалпы принциптерінің жиынтығы» [6].

Аталған принциптердің мәні келесідей:

- білім беру мақсаттары оқушылардың әлеуметтік және жеке тәжірибені пайдалану негізінде әртүрлі салалар мен қызмет түрлеріндегі мәселелерді өз бетінше шеше алу қабілетінің дамуын көрсетеді;

- білім беру мазмұндық-танымдық, коммуникативтік, ұйымдастырушылық, адамгершілік және дүниетанымдық мәселелерді шешудің дидактикалық бейімделген әлеуметтік тәжірибесі;

- білім беру процесін ұйымдастырудың мәні оқушылардың білім беру мазмұнының негізін құрайтын жоғарыда аталған мәселелерді дербес шешудің тәжірибесін дамыту үшін жағдай жасау болып табылады;

- білім беру нәтижелерін бағалау оқушылардың оқудың белгілі бір кезеңінде қол жеткізген білім деңгейлерін талдауға негізделген.

Құзыреттілік тұғыр тұрғысынан білім берудің негізгі нәтижесі жоғары деңгейде құзыреттілік қалыптастыру болып табылады. Құзыреттерді дамыту процесі қазіргі қоғамның халықаралық және ішкі тенденцияларының әсерінен жүзеге асырылады. Құзыреттілікке негізделген білім (competence – based education – CBE) Америкада, өткен ғасырдың 70-жылдарында, Н.Хомский (1965 – Массачусетс университеті) ұсынған «Құзыреттілік» тұжырымдамасы аясында қалыптасты. Ол адамның өз өмірінде табысты болуына мүмкіндік беретін білімі, тәжірибесі дегенді білдіреді [7].

Педагогикалық-психологиялық теория мен тәжірибеде «Құзыреттілік» ұғымын әртүрлі түсіндіріледі. Г.К.Селевконың пікірінше, құзыреттілік дегеніміз – субъектінің мақсат қою және оған жету үшін ішкі және сыртқы ресурстарды тиімді ұйымдастыруға дайындығы [8]. «Құзыреттілік – бұл оқыту мен әлеуметтену процесінде алынған және қызметке тәуелсіз және нәтижеге бағытталған білім мен тәжірибеге негізделген өз қызметінің жалпы қабілеті мен дайындығында көрінетін тұлғаның интегралды сапасы» [9].

А.В. Хуторская «Белгілі бір ортада оның тиімді нәтижелі қызметі үшін қажетті білім алушының білім алуына алдын-ала белгіленген әлеуметтік талап (норма)» деп түсінеді. Құзыреттілік дегеніміз – адамның тиісті құзыреттілікке ие болуы [10].

Жоғарыда аталған анықтамалардың арақатынасын қарастыра отырып, Э.Ф.Зеер адамның белгілі бір әлеуметтік-кәсіби жағдайда өзінің білімін, дағдыларын, сондай-ақ іс-әрекеттерді орындаудың жалпыланған тәсілдерін жұмылдырудың жалпы қабілетін құзыреттілік деп түсінеді [11].

В.А. Демин құзыреттілік деп «Белгілі бір тұжырымдаманың сәйкестік дәрежесін көрсететін және өзгермелі әлеуметтік жағдайларда сындарлы әрекет етуге мүмкіндік беретін жеке тұлғаның шеберлік деңгейін» айтады.

В.С. Безрукованың пікірінше, құзыреттілік деп кәсіби сауатты пайымдаулар, бағалаулар, пікірлер айтуға мүмкіндік беретін білім мен дағдыларды игеруді атайды [12].

П.В. Симонов құзыреттілік ұғымының мәнін көрсете отырып, осы дайындықтың мазмұнын ашпай, мәселелерді шешуге ықтимал дайындық туралы айтады. Осы ойды дамыта отырып, А.К.Маркова құзыреттіліктің төрт деңгейін анықтайды:

- 1 – «Мен білмеймін» деген бейсаналық қабілетсіздік;
- 2 – «Мен білмейтінімді білемін» деген саналы қабілетсіздік;
- 3 – «Мен не істеп жатқанымды білемін» саналы құзыреттілік;
- 4 – Бейсаналық құзыреттілік «Мен бәрін автоматты түрде және жоғары деңгейде жасаймын».

Шынайы құзыреттілік, автордың пікірінше, бейсаналық құзыреттілік болып табылады.

М.А. Чошанов құзыреттілік дегеніміз – жедел және мобильді білімге ие болу, оларды жаңартуға және белгілі бір жағдайларда қолдануға үнемі ұмтылу, яғни бұл икемділік пен сыни ойлау, бұл ең оңтайлы және тиімді шешімдерді таңдау, жалған шешімдерден бас тарту [13].

В. Ландшер құзыреттілік деп терең білімді, тапсырманы сапалы орындауды, әс-әрекетті нәтижелі орындау қабілетін түсінеді [14]. Дж. Равеннің «Заманауи қоғамдағы құзыреттілік» атты еңбегінде құзыреттілік ұғымына егжей-тегжейлі түсіндірме берілген.

«Құзыреттілік» және «Құзырет» ұғымдарының арасындағы айырмашылықтарды анықтай отырып, білім берудегі құзыреттілік тұғырды қолданған көптеген зерттеушілер (И.Г.Агапов, Э.Ф.Зеер, И.А.Зимняя, А.А.Пинский, В.В.Сериков, А.П.Тряпицына, А.В.Хуторская, С.Е.Шишов және т.б.) құзырет білім алушылардың белгілі бір пәндік сала бойынша білімдерді игеруінде, пәнге бағытталған мәселелерді шешу қабілеттерінде көрінетін білім беру нәтижесін көрсетуде қолданылады.

Құзыреттілік, керісінше, адамның өзіне және іс-әрекетіне деген жеке көзқарасын қамтитын тиісті құзыреттілікке ие болуы, оның білімі мен тәжірибесіне негізделген іс-әрекетке қабілеттілігі мен дайындығында көрінетін тұлғаның сапасы ретінде анықталады. Білім берудегі құзыреттілік тәсілді іске асыру бағыттарына сәйкес келетін құзыреттер мыналар:

- негізгі – бұл адамның өміріне қажетті және оның тез өзгеретін қоғамдағы жетістігіне байланысты құзыреттер;
- базалық – бұл адам өмірінің белгілі бір саласының ерекшелігін көрсететін құзыреттер;
- арнайы – бұл белгілі бір іс-әрекеттің жиынтығы болып табылатын және белгілі бір әрекетті орындау, белгілі бір мәселені шешу үшін қажетті нақты функциялардың жиынтығын көрсететін құзыреттер.

Бірқатар зерттеушілер негізгі құзыреттіліктің келесідей белгілерін атап көрсетті:

- олар табиғаты бойынша интегративті, яғни адам өмірінің кең салаларына қатысты білім мен дағдыларды қамтиды;
- олар көп функциялы, яғни оларды игеру күнделікті, кәсіби және әлеуметтік салалардағы әртүрлі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді;
- олар пәнаралық, яғни оларды әртүрлі пәндік салаларда және әртүрлі жағдайларда қолдануға болады;
- олар көп өлшемді, яғни әртүрлі жеке қасиеттерді, қабілеттерді, дағдыларды және көзқарастарды қамтиды.

Бүкіл әлемдегі ғылыми қауымдастықтарда негізгі құзыреттер шеңберін анықтау мәселесі өзекті мәселелер қатарынан саналады.

Ұлыбританияда шартты түрде екі топқа біріктіруге болатын алты құзырет қабылданды:

- негізгі (байланыс, есептеу және ақпараттық сауаттылық),
- кілттік (оқу және жетілдіру, жеке және кәсіби сипаттағы әртүрлі міндеттерді шешу, топта өзара әрекеттесу мүмкіндігі).

Нидерландыда білім беру жүйесі білім алушылардың келесідей негізгі құзыреттерін дамытуға бағытталған:

- стратегиялық (болашаққа рефлексия жасау қабілетін дамытуды көздейді),
- пәндік (зерттелетін пәнге тән білім мен дағдыларды көрсетеді),

- әлеуметтік-коммуникативтік (ынтымақтастық, сынды қабылдау, кері байланыс беру және қабылдау дағдыларын қамтиды),

- нормативтік-мәдени (қалыптасқан кәсіби қатынасты және нәтижеге қол жеткізуге мотивациялық дайындықты болжайды), оқу (оқу дағдылары мен рефлексияның дамуын көрсетеді).

Еуропада білім берудің әлеуметтік тапсырысы бойынша Еуропа Кеңесі білім, мәдениет және спорт департаменті директорының орынбасары М.Собарт негізгі құзыреттердің келесі бес тобын бөліп қарастырды:

1. Саяси және әлеуметтік құзыреттер (жауапкершілікті өз мойнына алу, бірлесіп шешім қабылдауға қатысу, қақтығыстарды зорлық-зомбылықсыз реттеу, демократиялық институттардың жұмысына және жетілдірілуіне қатысу).

2. Көп мәдениетті қоғамда өмір сүруге қатысты құзыреттер (адамдар арасындағы айырмашылықтарды түсіну, бір-бірін құрметтеу, басқа мәдениеттердің, тілдердің, діндердің адамдарымен өмір сүре білу).

3. Ауызша және жазбаша қарым-қатынасты меңгеруге қатысты құзыреттер (бірнеше тілді меңгеру, бұл жұмыста және қоғамдық өмірде сәттілікті қамтамасыз ететін маңызды жағдайға айналады).

4. Келіп түсетін ақпаратты іздеумен, талдаумен және басқарумен байланысты құзыреттер (жаңа технологияларды меңгеру, бұқаралық ақпарат құралдарының арналары арқылы таратылатын ақпарат пен жарнаманы сыни талдауға қабілетті болу).

5. Кәсіби және әлеуметтік тұрғыдан үздіксіз дайындықтың негізі болып табылатын өмір бойы білім алу қабілетін жүзеге асыратын құзыреттер.

А.В.Хуторская өзінің «Негізгі және пәндік құзыреттерді жобалау технологиясы» атты мақаласында құзыреттердің келесі құрылымдық компоненттерін бөліп көрсетті [15]:

- құзырет атауы;
- жалпы иерархиядағы құзырет түрі (негізгі, жалпы пәндік, арнайы құзыреттілік);
- құзырет енгізілетін нақты шындық объектілер шеңбері;
- құзыреттің әлеуметтік-практикалық шарттылығы мен маңыздылығы (ол қоғамда не үшін қажет);

- оқушының осы объектілерге қатысты мағыналық бағдарлары, құзыреттің жеке маңыздылығы (оқушы не үшін құзыретті болуы керек);

- нақты объектілер туралы білім;
- нақты объектілерге қатысты іскерліктер мен дағдылар;
- нақты объектілерге қатысты қызмет әдістері;
- оқушының осы құзыреттілік саласындағы ең аз қажетті тәжірибесі (оқыту сатылары бойынша);

- индикаторлар – оқу сатылары бойынша оқушының құзырет дәрежесін (деңгейін) анықтау бойынша оқу және бақылау бағалау тапсырмаларының мысалдары, үлгілері.

В.Ю. Пузыревский бойынша, тұлғаның өзін-өзі жетілдіру құзыретіне мыналар жатады [16]:

- өзінің мінез-құлқын саналы түрде қабылдау және реттеу;

- өз қорқыныштарымен жұмыс істей білу;

- болмыс құндылықтарына жеке және мета-қажеттіліктерді жүзеге асыру қабілеті, жауапкершілік алу;

- өзіңізге және басқаларға адал болу;

- өзінің потенциалдық қабілеттерін жүзеге асыру, ішкі қорғанысты жеңу жолын білу.

Бірқатар авторлар (И.В.Дубровина, И.С.Кон, В.А.Петровский) тұлғаның өзін-өзі жетілдіру құзыретін дамытудың ең қолайлы кезеңі жасөспірімдік шақ деп есептейді, өйткені дәл осы кезеңде болжамды перспективаға жету құралдарын іздеу басталады, негізгілері – таңдалған қызмет саласында өзін-өзі жүзеге асыру үшін қажетті алынған білім, дағды және тәжірибе болып табылады.

С.В. Диканова [17] тұлғаның өзін-өзі жетілдіру құзыретінің үш құрамдас бөлігін анықтайды:

1. Құндылық-мағыналық компонент өмірдің мәні ретінде тұлғаның өзін-өзі жетілдіру идеясын қамтиды.

2. Когнитивтік компонент өзін-өзі жетілдірудің жоспарларын, бағдарламаларын және әдістерін құруды қамтамасыз ететін гуманитарлық, мәдени және педагогикалық-психологиялық білімдер жүйесімен ұсынылады;

3. Операционалдық компонент тұлғаның адекватты өзін-өзі бағалауын, өзін-өзі ұйымдастыруын, өзін-өзі тәрбиелеуін және өзін-өзі реттеуін дамыту әдістеріне ие болуды қамтиды.

Өз зерттеулерінде С.Ю. Манухина қалыптастырудың жоғары деңгейі білім беру ұйымдарының қызметкерлеріне кәсіби қызметінде табысқа жетуге мүмкіндік беретін негізгі құзыреттердің тізімін атап өтті. Оларға мыналар жатады: эмоционалдық, коммуникативті, когнитивті құзыреттер.

Эмоционалды құзыреттерге ізгілік, эмпатия, эмоционалды тұрақтылық, шаршағыштық, сергектік сияқты жеке қасиеттер жатады.

Коммуникативтік құзыреттерге қарым-қатынасты ұйымдастыру формалары (жанжал жағдайларын болдырмау, ынтымақтастық, үстемдік, іс-әрекетті өзгерту, білім алушыларды қолдау) және табысты қарым-қатынастың сыртқы көріністері (белсенділік) жатады.

Танымдық құзыретке С.Ю. Манухина өзіндік сана мен тыңдай білуді жатқызды [18].

Құзыреттілік тұғырға сәйкес эмоционалды тұрақтылық эмоционалды құзырет болып табылады және эмоционалды стрестік жағдайларға қарсылық ретінде анықталады. Мұғалімдердің шеберлігі сыныптан да, жеке оқушылардан да туындауы мүмкін кез келген арандатулар кезінде эмоционалды бейтарап позицияны ұстану қабілетінен көрінеді. Білім алушылар әрқашан олардың мінез-құлқына үлкендердің эмоционалды реакциясын қажет етеді.

Сонымен бірге ересектер жағдайдың өзіне эмоционалды тәуелділікке бой алдырмай, әрқашан конструктивті кері байланыс бере алмайды.

Мұндай мінез-құлық қарым-қатынастың бұзылуына немесе оның тиімсіз жалғасуына әкелуі мүмкін.

Құзыреттілік тұғыр жағдайында эмоционалды тұрақтылық интегративті және көп өлшемді сипатқа ие. Ол кәсіби педагогикалық-психологиялық қызметтің барлық салаларын жүзеге асыру үшін қажетті білім, дағды және көзқарастар жиынтығын қамтиды; көпфункционалды – оны меңгеру өмірдің күнделікті, кәсіби және әлеуметтік салаларындағы мәселелерді сындарлы шешуге мүмкіндік береді; артық пәндік және пәнаралық – оны әртүрлі пәндік салаларда және әртүрлі жағдайларда қолдану мүмкін.

Педагогтың негізгі құзыреті ретінде эмоционалды тұрақтылық – тұлғаның интегративті қасиеті, оның қалыптасуының жоғары деңгейі кәсіби қызметтің мақсатына табысты жетуді және ең тиімді әлеуметтік әрекетті қамтамасыз ететін білім, дағдылар және қарым-қатынастар жиынтығын қамтиды және күрделі эмоционалды ортадағы рөлдік мінез-құлық, тез өзгеретін ортада маманның бәсекеге қабілеттілігін арттыру болып табылады [19].

Бірқатар зерттеушілердің (Л.М. Аболин, П.Б. Зильберман, Е.А. Милерян, В.М. Писаренко және т.б.) пікірінше, эмоционалды тұрақтылықтың дамуы арнайы әзірленген бағдарламалар негізінде мақсатты түрде дамыту процесі ретінде жүзеге асса, тиімдірек болады.

Сонымен, П.Б. Зилберман, эмоционалды тұрақтылықты жеке тұлғаның дамуы мен тәрбиесімен қалыптастыруға және жақсартуға болады деп атап көрсетті: «Дұрыс білім алған адам эмоционалды реактивтіліктің жоғарылауымен де эмоционалды тұрақтылықты қамтамасыз ететін әлеуметтік реттеу механизмдерінің маңызды жиынтығына ие ...». Л.М. Аболин эмоционалды тұрақтылықты интенсивті әрекеттегі өзін-өзі реттеудің интегралды процесі, «Афффект – интеллект», «Эмоция – сана», «Эмоция – ерік», «Эмоция – белсенділік», «Эмоция – физиологиялық ұйым» бірлігі ретінде қарастырады. [20].

Эмоционалды тұрақтылықтың дамуы, Л.М. Аболиннің пікірінше, адамның жеке ерекшеліктеріне сәйкес келуі және оның эмоционалды жағдайларға белсенді қосылуы процесінде жүзеге асырылуы тиіс өзін-өзі реттеу әдістерінің дамуымен байланысты. В.М. Писаренко эмоционалды тұрақтылық деңгейін саналы түрде ұйымдастырылған іс-әрекет, білім, білік, өмір барысында алынған психикалық қасиеттер арқылы арттыруға болады деп есептейді. «Адамның мінез-құлқының мазмұны мен негізгі белгілерін анықтайтын жүйке жүйесі емес, оның жүйке жүйесінің күйіне тұлғалық қасиеттерге байланысты әрекет әсер етеді» [21].

Қорыта айтқанда, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің эмоционалды тұрақтылығының жоғары болуы оның өзіндік санасымен тығыз байланыста, яғни олар болашақ маман ретінде өз кәсіби іс-әрекетінде, ондағы түрлі жағдайлар мен мәселелерге дайын болуы қажет. Себебі әрбір болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің дұрыс бағдар беруі білім алушылардың өміріне, сана-сезіміне үлкен әсерін тигізеді. Осы мәселелерге байланысты қазіргі кезде бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлауда олардың эмоционалды тұрақтылығын қалыптастыру маңызды болып табылады. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің эмоционалды тұрақтылығын қалыптастыру мәселесі әр кезде ауқымды және өз өзектілігін жоғалтпайтын мәселелердің бірі екендігі даусыз. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің эмоционалды тұрақтылығын қалыптастыру мәселесінің қаншалықты ауқымды және олардың болашақ қызметіндегі рөлінің ерекше екендігін талдай келе, болашақ мамандар үшін эмоционалды тұрақтылық кәсіби негізгі сапа екендігін атап өткен жөн.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысы// <https://primeminister.kz/kz/gosprogrammy/kr-bilim-berudi-zhane-gylymgy-damytydyn-2020-2025-zhyldarga-arnalghan-memlekettik-bagdarlamasy--9115948>

2. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты жолдауы, 2021 ж. 1 қыркүйек// https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-2020-zhylgy-1-kyrkuiek
3. Философия и методология науки (понятия категории проблемы школы направления). Терминологический словарь-справочник, 2017
4. Человек. Анатомия. Физиология. Психология энциклопедический иллюстрированный словарь .- Москва.:Питер, 2007
5. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь. М.: Академия, 2003.-176 с.
6. Аболин Л.М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека. – Казань: Казанский государственный университет, 1987. – 261 с.
7. Агаев Натиг Фарман оглы. Педагогические условия повышения эмоциональной устойчивости личности студентов: дисс... канд.педагог.наук.- Нижний Новгород: ННГАСУ, 2011. .- 161 с.
8. Альбуханова-Славская К.А. Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
9. АнаньевБ.Г. К психофизиологии студенческого возраста. – М.: Наука, 1978. – 312 с.
- 10.Асмолов А.Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа.- Москва.: Смысл, 2002. – 414 с.
- 11.Ашихмина О.А. Эмоциональная устойчивость психологов системы образования на разных этапах профессионализации: дисс... канд. психолог. наук.- Москва.: МГППИ, 2010.- 219 с.
- 12.Безрукова В.С. Словарь нового педагогического мышления.- Екатеринбург.: Издательство Альтернативная педагогика, 1996. – 422 с.
- 13.ДеминВ.А. Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды// Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. – № 4. – С. 34-42.
- 14.Деркач А.А. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма. – Москва.: Издательство РАУ, 1993. – 32 с.
- 15.ЗимняяИ.А. Ключевые компетентности как результативноцелевая основа компетентностного подхода в образовании // Ректор вуза. – 2005. – № 6. – С. 13-29.
- 16.ЛебедевО.Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологии. – 2004. – № 5. – С. 3-12.
- 17.Диканова С.В. Актуализация потребности в личном самосовершенствовании будущего специалиста в процессе социально-проектной деятельности // Л.И. Божович и современная психология личности: тез. докл. Междунар.науч.-прак.конф., Москва, 28- 29 окт. 2008 г. / РАО. – М., 2008. – Режим доступа к журн.: <http://psyjournals.ru/articles/d8725.shtml>
- 18.Манухина С.Ю. Оценка персонала образовательного учреждения. – Москва.: Читые пруды, 2010. – 32 с.
- 19.Ландшеер В. Концепция «минимальной компетентности» // Вопросы образования. – 1988. – № 1. – С. 27-28.
20. Зильберман П.Б. Эмоциональная устойчивость оператора // Очерки психологии труда оператора / Под ред. Е.А. Милеряна. – Москва, 1974. – С. 138-172.
- 21.Писаренко В.М. Роль психики в обеспечении эмоциональной устойчивости человека/ В.М. Писаренко // Психологический журнал. – 1986. – Т.7. – № 5. – С. 62-72.

УДК 373.55

КОНЦЕПЦИЯ РАЗВИТИЯ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ ФИТНЕСА В РЕАЛИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЫ

Андреева Светлана Николаевна
учитель физической культуры
КГУ «Общеобразовательная школа
№23 имени М.Козыбаева
отдела образования города Костаная»
Управления образования акимата
Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
andreevacv2014@yandex.ru

Андатпа

Қазіргі уақытта дене шынықтыру мұғалімінің басты міндеті-оқушыларды сауықтыру мен дене дамуының жаңа тиімді жолдарын іздеу, дене шынықтыру сабақтарын ұйымдастыру мен ұйымдастырудың қалыптасқан схемаларынан жаңашылдыққа көшу. Фитнес технологияларын